

Ümit Kardeş: Rafael Lemkin ve soykırım

Posted on 26/04/2015

Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi kararında “suçların suçu” olarak tanımlanan “soykırım” kelimesini ilk ortaya atan kişi Polonyalı Yahudi bir avukat olan Rafael Lemkin’di. Lemkin, 1948’te uluslararası bir suç hâline getirilen Birleşmiş Milletler Soykırımı Önleme ve Cezalandırma Sözleşmesi’nin kabul edilmesini öneren ve bu konuda yoğun girişimlerde bulunan bir hukukçuydu. İnsanlık tarihinin her aşamasında bir topluluk, aşiret ya da ulusun bir başka topluluk, aşiret ya da ulus tarafından zulme uğradığını, kısmen ya da tamamen yok edildiğini biliriz. Otobiyografisinde, küçük yaşta okuduğu Roma İmparatoru Neron döneminde Hıristiyanlara yönelik katliamları tasvir eden *Quo Vadis* (Henryk Sienkiewicz) isimli romandan etkilendiğini belirten Lemkin, genç bir hukukçuyken insanın insana karşı insanlık dışı mezalimini araştırmaya yönelmiş.

1921 yılında Talat Paşa’nın Berlin’de bir Ermeni genci tarafından öldürülmesi davasıyla ilgilenen Lemkin, dava dosyasından hareketle Osmanlı İmparatorluğu’nda yaşananlarla ilgili bir dosya oluşturur.. Profesör hocasıyla davayı tartışması sırasında Talat Paşa’nın eylemleri nedeniyle yargılanmasını gerektirecek hiçbir uluslararası hukuk kuralının bulunmadığını öğrenmesi ve hocasının bu durumu çiftçinin kümesindeki tavukları öldürmesinin hesabının kendisinden sorulamayacağı örneğiyle açıklaması Lemkin’i derinden sarsar.

Ermeniler’in 1915’te Osmanlı yönetimi tarafından uğratıldıkları mezalim Lemkin’in barbarlık suçu olarak adlandırdığı soykırımı kavramlaştırmasında etkili olmuştur. Lemkin, 1933’te Madrid’de Milletler Cemiyeti’nin düzenlediği uluslararası hukuk konferansında ilk kez “soykırım” kelimesinin öncüsü olan “uluslararası hukuk suçu” kavramını kullanmıştır.

İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda Lemkin "Jenosit konusuna nasıl geldiniz" sorusuna cevaben "*Jenosit ile ilgilenmeye başladım, çünkü birçok kez gerçekleşti. Önce [Ermenilerin başına geldi](#), ardından da Hitler harekete geçti*" diye cevap vermiştir.

Avrupa'yı korkunç bir yıkıma sürükleyen Nazi Almanya'sının 1939 yılında Polonya'yı işgalinden sonra orduya katılan Lemkin, Polonya'nın yenilgiye uğraması üzerine anne ve babasını geride bırakarak Amerika'ya gidecek, daha sonra Nürnberg duruşmalarında danışman olarak görev yaparken bütün ailesini Nazi kamplarında kaybettiğini öğrenecekti. 1944 yılında yayımlanan *İşgal Altındaki Avrupa'da Mihver Egemenliği (Axis Rule in Occupied Europe)* isimli kitabında bir ulus ya da etnik grubun yok edilmesine yönelik mezalim ve katliamın adını vermişti. Yunanca genos (ırk, soy), Latince cide (öldürme, kırım) kelimelerinden türettiği soykırım (genocide, jenosit). Lemkin, soykırımı şöyle tanımlar: "*Soykırım milletin tüm üyelerinin kitlesele kırımlarla yok edildiği durumlar hariç, bir milletin anında yok edilmesi anlamına gelmek zorunda değil. Ulusal bir grubun yok olması niyetiyle grubun elzem yaşam kaynaklarının yok edilmesi amacını taşıyan çeşitli hareketlerden oluşan örgütlü bir planı ifade eder. Bu tür bir planın hedefi ulusal gruplara ait siyasi ve toplumsal kurumların, kültürün, dilin, milli hislerin, dinin ve iktisadi varlığın tahrip edilmesi ve bu gruplara dâhil kişilerin bireysel güvenlik, özgürlük, sağlık, onur ve hattâ yaşamlarının yok edilmesidir.*"

1946 yılında BM Genel Kurulu, Soykırım Deklarasyonu'nda soykırımın bütün grupların var olma hakkını ortadan kaldırdığını, bunun insanlığın vicdanını şok ettiğini belirterek, soykırımı "uluslararası hukuk kapsamına giren bir suç" olarak oybirliğiyle kabul etti. Ancak Lemkin'in arzusu, bunun ötesinde soykırımın suç olarak işlenmesinin önlenmesi ve cezalandırılmasına yönelik bir sözleşmenin yapılmasıydı. Nitekim bu arzusu da 1948 yılında BM Soykırım Suçunu Önleme ve Cezalandırma Sözleşmesi ile gerçekleşecekti. Lemkin, 1959 yılında 59 yaşındayken yoksul bir hâlde New York'ta bir otel odasında öldü. İnsanlar yalnız bıraktıkları bu idealist insanlık savunucusunun mezar taşına hiç olmazsa "*Soykırım sözleşmesinin babası*" yazma inceliğini gösterdiler.

Kaynak: taraf.com.tr